

NOTAS SOBRE A FALA DE CAMPOBECERROS¹

AQUILINO SANTIAGO ALONSO NÚÑEZ
Universidade de Vigo

1. Introducción

Campobeceros é un lugar da parroquia de Santiago de Campobeceros, concello de Castrelo do Val (Ourense), que dista 18 km. da capital municipal. A parroquia de Santiago de Campobeceros pertence ó arceprelado de Laza e á diocese de Ourense. A parroquia estaba formada, primitivamente, polos lugares de Campobeceros e Sanguñedo; Sen embargo, hoxe, ampliouse cos lugares de Portocamba, Veiga de Nostre e Fontefría. Esa ampliación debeuse, fundamentalmente, ó descenso das vocacións sacerdotais. A parroquia continúa tendo como cabeza a Campobeceros.

O lugar de Campobeceros está bañado polo río Camba, que despois desemboca no Bibeí, e polo río Foxo, que xa se xunta co Camba en Campobeceros.

Os principais fitos na historia de Campobeceros foron a construción da vía de ferrocarril que une Santiago con Zamora e o embalse das Portas que alagou as mellores terras de pasto, situadas nas beiras do río Camba.

De extraordinaria importancia para a economía da comarca foi e é a finca do Invernadoiro debido ós postos de traballo que sempre ofertou. O Invernadoiro é hoxe propiedade da Xunta de Galicia, pero antes era da Papelera Española.

A comunicación vial realízase a través do ferrocarril e de estradas locais. Así Campobeceros conta cunha estación de tren, hoxe é practicamente un apeadeiro, e con dúas estradas locais: unha que une Campobeceros con Verín, e outra que o une coa Gudiña e con Viana.

Fernández Rei (1990) engloba a fala de Campobeceros no bloque central porque nesta zona dise *pantalós* fronte a *pantalois* do bloque

---

¹Este artigo é unha modificación dun traballo de terceiro ciclo dirixido pola doutora D^a. Rosario Álvarez.

oriental e a *pantalóns* do bloque occidental. Dentro do bloque central clasifica esta fala na área oriental de transición, pois non emprega *il, iste*, formas propias da área lucu-auriense; senón que utiliza *el, este*. A área oriental de transición non está definida co detallismo doutras áreas. O autor só diferencia a subárea Oimbra-Vilardevós, caracterizada polos femininos do tipo *mazán* en vez de *mazá*. A fala de Campobeceros non forma parte desta subárea.

O presente traballo ten os seguintes obxectivos:

1. Facer unha breve caracterización fonética e morfolóxica da fala de Campobeceros.

2. Contribuír á lingüística galega, en xeral, e á dialectoloxía galega, en particular. Este é un obxectivo bastante doado de alcanzar, xa que hai moi poucos estudos sobre esta zona chamada por Fernández Rei área oriental de transición².

A miña investigación baséase na metodoloxía utilizada por Fernández Rei na *Dialectoloxía da Lingua Galega*. Creo que un traballo deste tipo non debe, en principio, inventar unha nova metodoloxía, senón que debe apoiarse no xa feito para a partir de aí contrasta-los resultados.

As miñas informacións proceden de gravacións realizadas a falantes e de enquisas persoais, así como da miña propia experiencia, pois nacín en Campobeceros e, en boa lóxica, debo falar algo que percibimos coma a mesma fala.

2. Alteración do timbre etimolóxico de *e, o* tónicos³

A metafónia nominal⁴ en galego maniféstase na influencia de *o* da sílaba final sobre *è, ò* pechándoos un grao(*e, o*) e na de *-a* sobre *e, o* na mesma posición abrindoos un grao (*è, ò*).

Os nomes afectados pola metafónia non son todos aqueles que acaban en *o* ou en *a*, senón que hai algúns que escapan a esta influencia en toda Galicia⁵ (*cègo, vèllo, pòrco*). Isto é así en Campobeceros, pois esas palabras non teñen metafónia.

---

² Fernández Rei, F., *Dialectoloxía da Lingua Galega*. Xerais, Vigo, 1990.

³ As miñas informacións obtívenas, fundamentalmente, mándandolle le-las palabras que me interesaban a unha informante de 55 anos. Nas gravacións aparecen *nòvo, òllo, vèllo, ela e aquela, hora, cadèlos, cadèla e mozas*. A excepcionalidade de *ela e aquela* verémola despois.

⁴ Os verbos compórtanse doutro xeito, xa que, por exemplo, a variación fonética do verbo *mover* non se debe a *-a, -o*.

⁵ Cf. Álvarez et alii (1986: 21-22) e Álvarez (1988: 141-157).

Debido ó influxo metafónico de *-o* en Campobecerros hai pechazón da vocal tónica etimolóxica nas seguintes palabras⁶: *medo, corpo, rego*⁷ e *nobelo*⁸. Pola contra non se rexistra metafonía en: *nòvo, sògro, òllo, biròllo, pòsto, cadèlo, martèlo, municègo / muricègo, portèlo e tòrto*⁹.

En Campobecerros o *-a* final non abre un grao a vocal tónica etimolóxica nas seguintes palabras: *hora, voda, mesa, pega, pera, pesa, ola, moza, xeitosa, boca, seca, sosa e meda*¹⁰.

Álvarez (1988) ten dúbidas sobre se hai ou non influencia metafónica sobre os pronomes *ela(s), aquela(s)*. Polo contrario, cre que a abertura deses pronomes é debida á analoxía co sufixo *-ela*, que presenta vocal tónica aberta en todo o territorio. As súas dúbidas baséanse en seren esas as únicas formas pronominais afectadas pola metafonía, pois *esta(s), esa(s)* non sofren tal influxo e ademais porque a extensión territorial da área afectada é maior no caso destes dous pronomes ca no dos substantivos e adxectivos con metafonía.

O comportamento destes pronomes na fala de Campobecerros é distinto ó resto das palabras que reúnen os requisitos para verse afectadas pola metafonía, pois na maioría dos casos eses pronomes presentan a vocal pechada etimolóxica, pero a informante de 82 anos di unha vez *aquè^la* cun *e* moi longo e aberto e ademais a informante de 55 anos di *cuèlas* unha vez e a de 53 anos pronuncia *aquèla* dúas veces.

3. Gheada

"A extensión xeográfica da gheada tivo que ser maior (...), en especial na provincia de Lugo, onde se aprecia como de xeración en xeración o fenómeno retrocede máis fortemente"¹¹. Esta afirmación valeunos como hipótese de traballo. Así decidín traballar con tres mulleres dunha mesma familia- avoa, mai e filla-.

A avoa, que naceu en 1911, ten gheada: *ghrande, cheghara, tòrgheiras, cargha, fragheiro, fumeghar, cheghaba, cheghache, seghun,*

---

⁶ Os plurais tamén presentan vocal pechada.

⁷ Dise con vocal pechada tanto no significado de "suco que abre o arado" coma no de "canle por onde circula a auga".

⁸ *Novèlo* co significado de "boi novo" ten vocal aberta. O mesmo pasa coa palabra *novèla* tanto co significado de "vaca nova" coma co significado de "obra literaria".

⁹ Cf. Álvarez (1988: 141-157).

¹⁰ Cf. Álvarez (1988: 141-157).

¹¹ Fernández Rei, F., *op. cit.*

verghonza, tòrghos, seghura, aseghurar, Veigha de Nostre, peghaime, peshado, aghrada, aghradar, cheghábase, digho, a ghusto...

En interior de palabra tras nasal mantén a realización como *g* oclusivo: *Valongo, amangadar e dumingo*¹².

Nalgunha realización de */pehádo/*, a aspiración é case imperceptible, é dicir, é moi suave. Isto corrobora a teoría de A. Santamarina (1980): a gheada é un paso intermedio antes da desaparición do *g* fricativo. Ademais, tódolos falantes de Campobecerros, teñamos ou non gheada, dicimos *¿ e lò que fas?* A evolución parece ser: *logo > loho > loo > lò*. É dicir, o *g* fricativo aspirase e despois desaparece. Podemos explicar esa pervivencia facilmente, dado que non sería interpretada por falantes espontáneos como resto de gheada. Ante isto, podemos pensar que en Campobecerros tiña gheada toda a xente, pero, debido a unha interferencia lingüística, adaptárase a pronuncia do castelán. Se non houbera esa interferencia exterior, hoxe tal vez tería desaparecido a aspiración en máis palabras. A teoría de Antón Santamarina parece confirmala a existencia do verbo *faer*¹³ así como a perda do *d* fricativo nos imperativos (*facei*), nas segundas persoas de plural (*faceis, faciais, fixerais, fareis, fariais, fagais, fixeseis*) e incluso, por veces, na construción participial *-ado (cansao)*. Estas hipóteses intentaremos sustentalas na nosa exposición subseguinte.

A súa filla, que naceu en 1940, non ten gheada: *agulla, Veiga de Nostre, algo, domingo, Sanguñado*.

Outra informante de 55 anos tiña gheada, por veces case imperceptible, que intentaba corrixir seguindo o padrón prestixioso castelán. Dicimos que intentaba corrixir porque comezou dicindo *auga* (dúas veces. A segunda vez soaba menos), pero despois confiouse e dixo *ghasolina* (cunha aspiración menor cá da informante de 82 anos), que corrixiu en *gasolina* e terminou dicindo *ghrandes*, volvendo a corrixir con *grande*. O que nos leva a pensar que os maiores de 50 anos teñen gheada, aínda que non dun xeito sistemático. Esta gheada ademais inténtase borrar pronunciándoa case como o *g* fricativo do castelán. Sen embargo, o que se pronuncia é unha aspiración case imperceptible.

A súa neta, que naceu en 1960, non ten gheada e o mesmo sucede con outros informantes novos. Sen embargo, os falantes novos dos outros lugares da parroquia teñen gheada, exceptuando algúns, todos con estudos, cando utilizan un rexistro formal.

Ante estes datos, creo que podo chegar ás seguintes conclusións:

---

¹² Despois de *-n* e aínda que non sexa en interior de palabra tamén a realiza como fricativa: *àquel prado que tiñan grande*. No resto dos casos pronuncia *ghrande*.

¹³ Véxase o verbo *facier*.

1. A gheada é xeral nos falantes máis vellos. Como exemplo pódenos vale-la nosa informante de 82 anos. Os meus avós, xa mortos, tamén falaban con gheada así como todos aqueles falantes vellos que eu recordo.

2. Os maiores de 50 anos poden presentar gheada ou non. ¿A que se debe isto? Débese, segundo a miña opinión, á interferencia có castelán que provocou un cambio no sistema de Campobeceros. A razón fundamental para admitir elementos estraños doutra lingua é o prestixio. A modalidade allea parécelle ó falante autóctono máis oportuna, en calquera sentido, cá modalidade da lingua propia¹⁴. O castelán introdúcese en Campobeceros a través das seguintes vías:

a) A escola. A escolarización destas xeracións é moito máis forte cá da anterior, o que explica que algunhas destas persoas xa non teñan gheada -alomenos cando se poñen "finos"-. Os falantes autóctonos imitarían voluntariamente a pronuncia do castelán. Esta pronuncia resúltalles moi fácil de adaptar, pois eles xa a teñen en posición interior de palabra tras nasal (*domingo*).

b) A igrexa. De todos é sabido que a igrexa, aínda hoxe, é un claro factor de castelanización en Galicia. Na posguerra, os párrocos de Campobeceros acostumaban mofarse das persoas que non sabían castelán.

c) Os "carrilanos" que traballaban no ferrocarril. A maioría dos altos cargos ferroviarios eran ocupados por castelán-falantes que, incluso, chegaban a non saudar a aquelas persoas que non falaban na súa lingua con certa propiedade.

d) Os membros da Garda Civil, que durante un tempo permaneceron aquí para evitar as cargas e descargas de contrabando nos trens.

e) Os xefes da finca do Invernadoiro e da Forestal. O Invernadoiro hoxe é un parque natural propiedade da Xunta de Galicia. Antes era propiedade da Papelera Española de Bilbao, empresa que contrataba a moita xente para facer repoboacións de árbores, que posteriormente serían utilizados como pasta de papel. A maioría dos xefes do Invernadoiro así como da Forestal foron claros elementos castelanizadores ó utilizaren o castelán como lingua A.

3. Debido a todo este proceso castelanizador os falantes novos de Campobeceros carecemos de gheada. Sen embargo, os outros lugares da parroquia de Santiago de Campobeceros teñen falantes novos con gheada, pois non sufriron unha castelanización tan forte. Esa menor castelanización débese a unha escolarización menor e a que tanto o cura

---

¹⁴ Ridruejo, E., *Las estructuras gramaticales desde el punto de vista histórico*. Síntesis, Madrid, 1989.

coma os membros da Garda Civil así como os xefes de RENFE e da Forestal vivían en Campobeceros e non, nos lugares limítrofes¹⁵.

4. A gheada estase perdendo e recúa cara a occidente debido, dende o meu punto de vista, á unha clara interferencia do castelán. A gheada debeu ocupar todo o territorio galego xa que, á parte de terse documentado na metade occidental e nos Ancares de León, tamén se documenta nese territorio intermedio. Eu documénto en Campobeceros e tamén a teño escoitado en territorios máis orientais tales coma Veiga de Nostre, lugar da parroquia de Santiago de Campobeceros. Pola súa parte, Regueira Fernández (1989)¹⁶ que investigou a Terra Cha di que non se trata dun fenómeno uniforme nin con fronteiras nítidas. Pero, calquera falante, nun momento determinado, pode emitir unha realización faringal xorda, con fricación moi suave, semixorda ás veces. E termina dicindo, en palabras que facemos nosas, que é un fenómeno en retroceso " xa que a xente nova, sobre todo a que traballa fóra da casa ou ten estudos, evita case sempre a pronuncia con gheada. Por outra parte, incluso na xente vella, as realizacións con gheada son minoritarias fronte á pronuncia velar". En definitiva, o que se vén a demostrar é que a gheada debeu existir en todo o territorio galego(ou polo menos nun territorio máis amplo có actual) e que canto máis se busque, máis gheada se atopará, sobre todo se se investiga a falantes vellos.

4. Palatalización de *a* tónico e átono

A palatalización de *a* tónico, fenómeno característico dos Ancares de León, non se dá na fala de Campobeceros.

Na fala de Campobeceros, a harmonización do *a* átono ante *i* silábico (*elí, ebía*) non é un fenómeno sistemático. O *i* asilábico provoca tamén a harmonización no ditongo átono *ai*: *gueiteiro, queixón, beilar*. Sen embargo, non hai modificación do *ai* tónico (*gaita, caixa, bailo*). Fernández Rei ubica este fenómeno, entre outros sitios, no nordeste de Ourense.

---

¹⁵ Os xefes do Invernadoiro debían residir na propia finca e só mantiñan relacións non laborais cos veciños de Campobeceros.

¹⁶ Regueira Fernández, X.L. (1989): *A fala do norte da Terra Cha. Estudio descriptivo* (inédita), Universidade de Santiago.

5. Evolución dos grupos latinos -ULT-, -UCT-, -OCT-, -ORI-, -ORI-

-ULT-	MULTUM AUSCULTARE	<i>muito</i> <i>escuitar</i>
-UCT-	LUCTAM TRUCTAM	<i>luita</i> ¹⁷ <i>truita</i>
-OCT-	NOCTEM OCTO	<i>noite</i> <i>oito</i>
-ORI-	COOPERTORIA ¹⁸	<i>cobertoira</i>
-ORI-	CORIUM	<i>coiro</i>

Fernández Rei atendendo ás evolucións destas formas distingue seis sistemas principais. A fala que estamos describindo presenta o sistema C. Este mesmo autor considera que os sistemas C, E¹⁹ e F²⁰ se rexistran no galego oriental. Como podemos observar nos datos arriba expostos no galego de Campobeceros só existe o ditongo *ui* para os derivados de -UCT- (*truita*) e -ULT- (*muito*)²¹.

6. Mantemento dos grupos *cua-*, *gua-*

A fala deste lugar mantén a semivocal *wau* (do latín clásico QUA- e do latín vulgar GUA-, que é unha adaptación vulgar dos xermanismos con W-) tal e como sucede no galego exterior, case toda Ourense e falares do Baixo Miño pontevedrés: *cuando*, *si cuadra*, *cuantas*, *cual*, *cuasi*, *guardar*²² etc.

7. Mazaira

---

¹⁷ Esta moi estendido o castelanismos *lucha*.

¹⁸ Fernández Rei utiliza a palabra *vasoira*, que non existe na fala desta zona ó utilizarse un derivado do verbo *varrer*: *varredoiro*.

¹⁹ Este sistema presenta: *muta*, *escutar*; *luta*, *truta*; *noite*, *oito*; *vasoira* e *coiro*.

²⁰ A caracterización deste sistema é a seguinte: *mutio*, *escutiar*; *lutia*, *trutia*; *noite*, *oito*; *vasoira* e *coiro*.

²¹ Fernández Rei atribúelle á área oriental de transición as seguintes características: 1. + ditongo *oi* en *moito*, *troita* e 2. + ditongo *ui* en *muito*, *truita* e ausencia de ditongo en *muta*, *truta*. Pola contra, a subárea auriense emprega *moito*, *troita* e o bloque oriental utiliza *muito*, *truita*, *muta*, *truta*.

²² Fernández Rei, F., *op. cit.*

Na fala desta zona utilízanse as formas *abelaira*, *mazaira*, *aira* fronte ás preferidas normativamente *abeleira*, *maceira*, *eira*.

8. Seseo

O seseo consiste na ausencia do fonema fricativo interdental xordo /θ/. É dicir, no paso ó galego moderno as falas seseantes non crearon ese fonema anovador a partir das sibilantes medievais.

A fala que nos ocupa non é seseante e, por tanto, distingue tres fonemas: /s/, /ʃ/ e /θ/. O *s* realízase como apicoalveolar.

8. bis. Inexistencia de interdental en posición final

Hai tendencia a elimina-la interdental en posición final, aínda que non é un fenómeno sistemático, pois unha falante de 82 anos di *unha ve* ó lado de *capataz*. Así a todo, o orixinario tal vez sexa a falta de interdental en posición final²³. A introducción dese elemento podería deberse á imitación do modelo considerado prestixioso, neste caso o castelán. Se na fala de Campobecerros xa había interdental explosiva, o lóxico é aceptala tamén na posición implosiva final seguindo a norma da lingua prestixiada, dado que así é máis fácil de asimila-la interferencia lingüística.

9. Rotacismo e aspiración do *s* implosivo

O rotacismo é moi frecuente na fala desta zona. Dáse ante consoante sonora (*mermo*, *ar vacas*, *cuar maus* por *mesmo*, *as vacas*, *cuas maus*), ante consoante xorda fricativa (*cor zapatos*, *ar flores* por *cos zapatos*, *as flores*), e ante aspirada²⁴ (*ar ghrandes* por *as ghrandes*).

A aspiración do *s* implosivo dáse esporadicamente en falas do occidente da Coruña, no Miñor pontevedrés, Val de Verín, Ancares de León e nas terras chairegas de Vilalba²⁵, pero é descoñecida nesta zona.

10. Alternancia *monllo* / *mollo*, *coenllo* / *coello*

Oriente presenta a vocal desnasalizada fronte a occidente que mostra unha tendencia á recuperación da consoante nasal. Cada palabra presenta a consoante nunha área distinta, sen que se poida falar da recu-

---

²³ Eu teño oído *Nuñe*, *de*, *rapá* en vez de *Núñez*, *dez*, *rapaz*. De tal maneira que só teríamos a interdental en posición explosiva.

²⁴ Se o falante ten gheada.

²⁵ Fernández Rei, F., *op. cit.*

peración como característica das falas dunha determinada zona²⁶. En Campobeceros dise *mollo* (< *MANUPULU) co significado de "feixe" con vocal pechada²⁷. Tamén se emprega *coello* (< CUNICULU) en vez de *coenllo*.

O *n* tamén aparece na P5 do IPr dos verbos *ter* e *vir*: *tendes*, *vindes*. O resto das P5 dos demais verbos presentan a terminación *-ndes*, cun *n* non etimolóxico. Isto verase detalladamente máis adiante.

11. Cansao

O *d* fricativo pode perderse na terminación participial *-ado* (*cansao*). Pola contra, a forma feminina *-ada* así como *-ido*, *-ida* manteñen o *d* fricativo: *cansada*, *comido*, *comida*.

A perda do *d* fricativo é un cambio interno da fala deste lugar relacionado coa perda do *g* fricativo (*fager* > *fagher* > *faer*)²⁸. O *d* fricativo tamén cae nos imperativos (*facei*) e na P5 dos demais tempos (*faceis*, *faciais*, *fixerais*, *fareis*, *fariais*, *fagais*, *fixeseis*), excepto o perfecto.

Por veces, o *d* fricativo tamén pode perderse nunha pronuncia rápida na secuencia *to^lor días* en vez da forma normativa *tódo los días*.

12. Resultados das terminacións latinas -ANUM, -ANAM, -ANOS, -ANAS

- ANUM > *-au* (*irmau*, *vrau*, *mau*)

- ANAM > *-á* (*irmá*, *mazá*)

- ANOS > *-aus* (*irmaus*, *vraus*, *maus*)

- ANAS > *-ás* (*irmás*, *mazás*)

Este sistema inclúese no sistema C de Fernández Rei²⁹ (-ao, -á, -aos, -ás) coa particularidade de que as unidades formais /ao/, /aos/ se realizan en Campobeceros como [aw] , [aws]³⁰.

---

²⁶ Id.

²⁷ Para Álvarez (1988) non é metafonía. Por outra parte, *mollo* co significado de "salsa" tamén se di con vocal pechada.

²⁸ Vid. supra *Gheada*.

²⁹ Fernández Rei, F., *op. cit.*

³⁰ Outra posibilidade de explicación consiste en interpretar eses elementos como auténticas unidades formais e non como variantes realizativas.

13. Resultados das terminacións latinas *-INUM, -INOS, -INAM, -INAS*

As solucións desta fala son as máis comúns dentro do galego:

- INUM > *-iño (viciño³¹)*
- INOS > *-iños (viciños)*
- INAM > *-iña (viciña)*
- INAS > *-iñas (viciñas)*

14. Resultados de *-ALES, -OLES, etc. (plural dos nomes en -l)*

A solución maioritaria en Campobeceros, o mesmo ca no resto de Galicia, é *-les*. Este resultado pode deberse a unha evolución xerada polo propio galego³².

Antes desa solución moderna, o galego presentaba dúas áreas ben diferenciadas: *animais*, forma productiva aínda para a formación de plurais, ocupa o galego máis oriental. Mentres que *animás* ocupou o resto do territorio galego, pero hoxe só se rexistra en contadas palabras. Así en Campobeceros pódese oír: *ras, carnás, papés³³* e incluso *tunes*, forma que xerou o singular *tune*.

A solución tradicional consérvase na toponimia: *os Tòrgás, os Tòxás, os Tourás* etc.

15. Plurais do tipo *mitá / mitai - mitás / mitais*

Nesta fala o plural de *mitá* é *mitás*. Sen embargo, hai vellos que poden pronunciar *mitai(s)* ou *metai(s)*. Fernández Rei rexistra formas coma *verdai* esporadicamente por todo Ourense, e tamén afirma que o plural *verdá-verdais* é propio do galego de Zamora e parte do Bierzo. Eu, pola miña parte, penso que este fenómeno hai que pólo en relación coa caída do *d* intervocálico secundario na P5 de tódolos tempos (*faceis*,

---

³¹ Tamén se pode oír *veciño* e incluso unha realización alofónica a medio camiño entre *e* e *i*.

³² Fernández Rei, F., *op. cit.*

³³ Estas formas dinas sobre todo os falantes máis vellos. Se ben hai formas coma *papés* co significado de "diñeiro" que se mantén viva entre os falantes novos.

faciais, fixerais, fareis, fariais, fagais, fixeseis, facei), excepto no perfecto, onde non hai *d* intervocálico.

16. Distribución das formas do artigo *-lo(s)*, *-la(s)*

Fernández Rei di "unicamente nunha pequena zona do centro e sudoeste de Ourense é total a inexistencia das formas *-lo(s)*, *-la(s)*, mesmo coa preposición *por*".

En Campobeceros un mesmo falante pode utiliza-la segunda forma do artigo ou non. Por veces, o que se pronuncia é algo a medio camiño entre *l* e *r*. Así a nosa informante de 82 anos di *viñemos pola... por a serra*³⁴, *tódo los sitios, tódo los días, arde-lo monte...*

17. Distribución das variantes fonéticas do latín *UNAM*

Tanto na fala de Campobeceros coma na maioría das falas galegas, as formas utilizadas son *unha*, *algunha* e *ningunha*.

Unha contrae coas preposicións *con* (*cunha*), *de* (*dunha*) e *en* (*nunha*).

As preposicións *pra* (*pr'ònha*) e *a* (*ònha*) provocan a alteración do timbre da vocal inicial de *unha*. O mesmo fai a conxunción copulativa e (*i-ònha*) ou un *a* que vaia inmediatamente antes (*i-èl así com'ònha vaca*).

17. bis. Autro

O indefinido *outro* pronúnciase esporadicamente con variación da vocal inicial (*autro*) se vai un *a* inmediatamente antes: *i-habí'a^utro*. Esa alteración tende a ser sistemática, especialmente se non hai pausa, coas preposicións *pra* (*pr'auhra*) e *pa* (*p'auhra*). Por último, a conxunción copulativa *e*, de non mediar pausa, provoca sempre a variación tímbrica da vocal inicial (*un i-autro*).

18. Os demostrativos e o pronome *el*

---

³⁴ Isto contrasta abertamente coas recomendacións prescritivas que Noia et alii (1993) formulan no seu libro de texto: "Agás coa preposición *por* (*polo*, *pola*, *polos*, *polas*) e co adverbio interrogativo *u* (que é inseparable do artigo ou do pronome), a representación gráfica dos alomorfos *lo*, *la*, *los*, *las* é potestativa". Este libro segue o que se di a este respecto nas *Normas* (1982). Sen embargo, xa Manuel Taboada (1979) sinalaba, referíndose á fala do val de Verín, que por veces non se facía a asimilación de *por* + artigo.

O paradigma desta fala é o seguinte:

Masculino	Feminino	Neutro
<i>este(s)</i>	<i>esta(s)</i>	<i>esto</i>
<i>ese(s)</i>	<i>esa(s)</i>	<i>eso</i>
<i>aquel(es)</i>	<i>aquela(s)</i>	<i>aquelo</i>

Coas preposicións *con*, *de*, *en*, *pra* e *a* dan lugar ás seguintes contraccións:

	Masculino	Feminino	Neutro
<i>con</i>	<i>cueste(s)</i>	<i>cuesta(s)</i>	<i>cuesto</i>
<i>de</i>	<i>deste(s)</i>	<i>desta(s)</i>	<i>desto</i>
<i>en</i>	<i>neste(s)</i>	<i>nesta(s)</i>	<i>nesto</i> ³⁵
<i>pra</i>	<i>prèste(s)</i>	<i>prèsta(s)</i>	<i>prèsto</i>
<i>a</i>	<i>èste(s)</i>	<i>èsta(s)</i>	<i>èsto</i>

O pronome persoal tónico de terceira persoa é *el(es)*, que contrae coas preposicións *con* (*cuel*, *cueles*)³⁶, *de* (*del*, *deles*), *en* (*nel*, *neles*), *pra* (*prèl*, *prèles*) e *a* (*èl*, *èles*).

19. Os posesivos

Masculino	Feminino
<i>meu(s)</i>	<i>miña(s)</i>
<i>teu(s)</i>	<i>túa(s)</i>
<i>seu(s)</i>	<i>súa(s)</i>
<i>noso(s)</i>	<i>nosa(s)</i>
<i>voso(s)</i>	<i>vosa(s)</i>
<i>seu(s)</i>	<i>súa(s)</i>

En vez das formas sintéticas (*cadansúa*) empréganse formas analíticas (*cada un súa tortilla*, *cada un súa pieza de pan*, *cada un súa botella de viño*, *cada un súa lengüiça*).

³⁵ A informante de 82 anos di *nisto* co significado de "neste momento".

³⁶ As contracción femininas son *cuela*, *cuelas*. Non obstante, a informante de 55 anos di unha vez *cuèla*.

As formas do tipo *casa de meu* son descoñecidas no galego desta zona³⁷.

20. Distribución do suxeito pronominal *ti / tu*

A única forma empregada na zona que nos atinxe é *tu*.

21. Distribución do suxeito pronominal *nós / nosoutros, vós / vosoutros*

Nesta zona dinse as formas maioritarias *nòs, vòs* con *o* aberto por analogía con *nòso, vòso*³⁸.

Fernández Rei (1990) di "*nosoutros, nosoutras* (...) parecen, a xulgar polos datos actuais, formas estrañas á provincia de Ourense, á metade sur da de Lugo e á metade oriental da de Pontevedra, pero probablemente existiron tamén dentro desta zona"³⁹. Eu, pola miña parte, nunca escoitei esas formas nesta zona.

22. Tratamento de respecto

O tratamento arcaico con *vós*, descoñecido en Campobecerros, rexístrase esporadicamente no occidente da Coruña. O uso de *vós* é para tratamento con familiares ou veciños que pola súa idade merecen un especial respecto⁴⁰.

Nesta fala, utilízase *usté* tal e como o castelán emprega *usted*. Este tratamento parece deberse a unha interferencia lingüística co castelán, que se toma como modelo de imitación. Ó lado deste tratamento alleo, funciona outro autóctono con *tío* e *señor*. Emprégase *tío* (*o tío Manuel*) para falar con persoas de respecto -sobre todo xente de idade- coas que ademais hai unha certa relación -parentesco, veciñanza etc.-. Utilízase *señor* (*o señor Manuel*) para marcar respecto e distancia.

---

³⁷ M. Taboada (1979) consideraba que estas formas non existían no val de Verín.

³⁸ Fernández Rei, F., *op. cit.*

³⁹ Saco (1868) dicía: "las primeras *nos, vos*, idénticas a las latinas, son las que se usan de ordinario: las segundas, formadas por composición (*nos-outros, vos-outros*) se emplean principalmente cuando se quiere hacer resaltar la diferencia de género".

⁴⁰ Fernández Rei, F., *op. cit.*

23. Distribución de *co(n)migo / comigo, co(n)nosco / con nós, convosco / con vós*

En Campobeceros dise *comigo-comigho, cumigo-cumigho*. As formas *connòsco, convòsco* con timbre aberto están sendo substituídas polas analíticas *con nós, con vós*. Esta tendencia está triunfando na maior parte do galego⁴¹.

24. Distribución dos pronomes átonos *che* e *te*

Neste lugar non hai teísmo nin cheísmo. Así dise *douche un abrazo e vinte na festa* e non *doute un abrazo e vinche na festa*.

Hoxe, nas construcións verbais galegas estase dando unha especie de desviación: *che* estalle gañando terreo a *te*⁴². Así en Campobeceros podemos oír con máis frecuencia *preócupache que veña* ca *preocúpate que veña*.

25. Distribución das formas de acusativo do pronome átono de terceira persoa

Os alomorfos de /o/ utilizados son os seguintes:

a) Emprégase *lo* tralas formas verbais rematadas en *-r* ou *-s*, tralos pronomes *nos, vos* e tralo adverbio *u*: *collelo; cóllelo; non nolo digas; non volo digo; os cartos, ¿ulos?*

b) Emprégase *no* tralas formas verbais rematadas en ditongo: *deixouno alí*.

c) Emprégase *o* no resto dos casos.

d) Dise *collérono*⁴³, *fano* conforme coa solución maioritaria en galego.

---

⁴¹ Fernández Rei, F., *op. cit.*

⁴² Isto está relacionado coa utilización de *lle* por *o* (*preocúpalle que veña* é máis frecuente ca *preocúpao que veña*). Estes dous fenómenos de substitución pronominal parecen producirse sen interferencias alleas castelás.

⁴³ Fernández Rei (1990) di "despois de *-n*, o *l* do primitivo pronome *lo(s), la(s)* foi asimilado, dando o resultado *-nn*, que posteriormente se reduciu a *n* (*non lo > non no > nono; colléronlo > colléronno > collérono*). Este mesmo autor documenta *colléronno* esporadicamente no occidente da Coruña e Pontevedra, así como no leste de Lugo. Eu oín, como única forma, *colléronno* na Pousa, lugar situado ó lado de Verín e pertencente ó concello de Monterrei (Ourense). Manuel Taboada (1979), referíndose ó val de Verín, dicía: "la forma *venno* aparece en esta zona y convive con la ya plenamente asimilada *veno*".

26. Distribución das variantes de *lle*

Coincidindo coa maioría das falas galegas, o pronome dativo de terceira persoa é *lle* (*estas mulleres que a rompían, que querían que lle estivesen as escaleiras sin luz pra facer o que elas quixesen, pra que non as visen*).

27. Resultado das formas arcaicas *lles-lo(s), lles-la(s)*

Non existe unha oposición *lle / lles*⁴⁴. Só existe *lle* fosilizado para masculino, feminino, singular e plural. Como consecuencia diso non existen as formas *llelo(s), llela(s)*⁴⁵. Nesta zona a contracción de dativo e acusativo resólvese en *llo, lla*.

28. Adverbios de lugar absolutos

"No galego de moitas falas da Coruña, de Lugo, de Asturias e do Bierzo predomina a solución *aquí/acó, ali/aló*, mentres que no resto se rexistra a oposición *aquí/acá, ali/alá*. Así e todo, non se poden trazar isoglosas tallantes destas distribucións". Estas palabras de Fernández Rei cumprense en Campobeceros, pois dáse a oposición *eiquí/acá, ali*⁴⁶/*alá* que el apunta. A pesar de ser *eiquí* a realización máis frecuente, este adverbio tamén se pode realizar como *aiquí* e, incluso, como *eichí* cunha palatalización debida ó influxo das dúas vocais palatais *i* entre as que vai. A nosa informante de 82 anos di *aiquí* e *eiquí*, pero non palataliza. As outras dúas informantes, de 55 e 53 anos, tampouco din *eichí*. Pola contra, algúns falantes novos teñen palatalización. Estes datos pódennos estar indicando que se trata dun cambio interno: *aiquí* > *eiquí* > *eichí*.

29. Conxunción copulativa *e*

Esta conxunción realízase como [ɛ] ante consoante e ante a vocal *i*: *è deles, è cueso, Pedro è Inma*. Ante vocal, excepto *i*, a realización pode

---

⁴⁴ Véxase o exemplo do trazo anterior.

⁴⁵ Fernández Rei (1990) documenta *llelo* en case todo Lugo, na metade oriental da Coruña, galego de Asturias e parte do Bierzo.

⁴⁶ Este adverbio tamén pode realizarse con palatalización do *a* átono por influxo do *i* seguinte: *elí*.

ser [j] (*i-èl*) ou [j] / [dʒ]⁴⁷ (*y-así, y-a Lupe, y-o domingo, un can y-òn gato*). Como podemos observar nesta última realización a conxunción pode altera-la pronuncia da vocal seguinte: *u > ò*. Ante a vocal *e* poden darse as realizacións [j], [j] / [dʒ] ou [ɛ]⁴⁸: *i-encontrámola, y-encontrámola, è encontrámola*.

30. Inexistencia das perífrases imperfectivas *estar (ou andar)+ a + infinitivo*

Estas perífrases imperfectivas poden construírse con xerundio ou con *a + infinitivo* sen muda-lo significado. En Campobeceros só se documenta a perífrase con xerundio (*andan xogando, están traballando*). Fernández Rei rexistra a perífrase construída con *a + infinitivo* nos falares pontevedreses do bloque occidental e en puntos illados de Lugo, Ourense (sobre todo no sur) e no occidente coruñés.

31. Alternancia na vocal radical tónica do presente de indicativo dos verbos en -er

As alternancias *o / ò (collo / còlles, -e, -en), e / è (fervo / fèrves, -e, -en)* son xerais en todo o galego e tamén se dan en Campobeceros. Pola contra, o comportamento da fala campobecerrana varía con respecto á maioría das falas galegas nos verbos en *-ecer*, pois rexistramos sempre a alternancia *e / è (agradezo / agradèces, -e, -en)*⁴⁹.

32. Alternancia na vocal radical tónica do presente de indicativo dos verbos en -ir

A alternancia *u / ò* de *subo / sòbes* varía segundo o verbo e a idade dos informantes ata tal punto que non se poden delimitar áreas. Os vellos tenden a mante-la alternancia *u / ò* na maioría dos verbos que a teñen,

---

⁴⁷ Esta última realización, africada ou fricativa segundo o contexto, debemos considerala como unha transfonoloxización. Fernández Rei fai unha división entre as falas que manteñen sempre o [ɛ], occidente da Coruña e de Pontevedra, e aquelas, maioritarias, que o varían en [j] en posición antevocálica.

⁴⁸ A conxunción copulativa *e* cando presenta a realización [ɛ] pode ir seguida de pausa ou non.

⁴⁹ Fernández Rei (1990) xa dicía "esporadicamente rexístranse falas con alternancia (*agradezo / agradèces*), que presentan maior densidade na costa da Coruña e de Pontevedra, occidente de Lugo, leste de Ourense e galego das Portelas de Zamora".

mentres que os novos mantéñena en menos verbos, debido probablemente ó efecto regularizador dos modelos casteláns.

En Campobeceros manteñen a alternancia *u / ò* os seguintes verbos: *bulir, cubrir, acudir, sacudir, cumprir* "facer falta", *cuspir, durmir, engulir, fuxir, lucir, muxir* "saca-lo leite", *ruxir, subir, sufrir, sumir, consumir, tusir, xunguir e xurdir*. Pola contra, a alternancia *i/è*, en xeral, non se dá na fala de Campobeceros: *sigues, sirves, mintes*⁵⁰, *sintes e fires*.

33. Distribución dos imperativos *culle, turce, bibe, mite*

O imperativo presenta pechazón na P2 (*revúlvet*) tal e como cabía esperar, xa que estas formas son propias de falas ourensás e do sur de Lugo⁵¹.

34. Distribución de *colliche(s) / colleche(s)*

Tal e como sucede na maioría das falas galegas, en Campobeceros consérvase a vocal temática *i* etimolóxica da P2 dos perfectos fracos da C-II (*colliche(s)*).

A vocal temática *e* existe nas falas occidentais da Coruña e Pontevedra, e nunha illa no centro de Galicia⁵².

35. Distribución de *dixèche(s) / dixiche*

Fronte ó *i* etimolóxico do galego de Asturias (*tuviche*)⁵³, a fala deste lugar ten na P2 de tódolos perfectos fortes a vocal temática *è* do galego común.

36. Distribución de *cantemos / cantèmos, collemos / collèmos*

Na fala de Campobeceros, non existe o sufixo modal-temporal *è* nas P4 e P5 do Subxuntivo Presente das tres conxugacións, característico

---

⁵⁰ Algúns vellos manteñen a alternancia *i / è* no verbo *mentir*, xa que din *mint*, *mèntes*, *mènte*, *mènten*.

⁵¹ Fernández Rei, F., *op. cit.*

⁵² Id.

⁵³ Id.

das falas do nordeste da Coruña e do norte de Lugo⁵⁴; senón que o sufixo modal-temporal é *e* (*cantemos, cantendes*) nos verbos da C-I, e *a* para as outras dúas conxugacións (*collamos, collandes; partamos, partandes*).

37. Distribución de *cantabamos / cantábamos*

Os vellos que gravei din as P4 e P5 do IPI con acentuación grave (*levabamos, viamos, estabamos, chamabamos, viñamos, ibamos, andabamos, baixabamos*). Sen embargo, na xuventude observo unha tendencia á acentuación esdrúxula, probablemente por un celo correccionista imposto pola escola, impartida en castelán.

Nas miñas gravacións non teño exemplos de P4 e P5 do IFP e do IPP. Para chegar a algunhas hipóteses mandeille traducir a unha informante de 55 anos dúas secuencias: *si fuésemos jóvenes, iríamos a la fiesta* e *si fueseis jóvenes, iríais a la fiesta*. A informante traduciu así: *se foramos novos, ibamos á festa* e *se vós forandes novos, iriais á festa*. Aínda que é unha mostra moi pequena, de aquí podemos deducir -provisoriamente-:

a) Predomina a acentuación grave (3 casos sobre 4).

b) Aparece *-ra* como forma de subxuntivo (2 casos sobre 2). A informante de 82 anos utiliza case sempre *-se*. Por tanto, no paso dunha xeración a outra rexístrase un aumento de *-ra* usado cun valor non real.

c) Na P5 aparece *-ndes* (1 caso sobre 2) e *-is* (1 caso sobre 2). Nas gravacións domina *-ndes*.

38. Distribución da terminación *-che / -ches, -ste / -stes*

A informante de 82 anos utiliza nas gravacións a forma sen *-s* (*non traballache nada, non sei o que dixèche*). Sen embargo, a informante de 55 anos traducíume *tu la cogiste* por *collichela*. O que fai sobreentender un *-s*. Consultada, esa mesma informante, sobre se dicía *comiches* ou *comiche*, manifestou que era igual e que cando alguén chegaba a casa que se preguntaba: *¿comiches?*. Esta pequena enquisa⁵⁵ lévanos a pensar:

a) Existen as dúas formas, se ben a preferida é a forma con *-s* (*comiches*), xa que a informante opta por ela inmediatamente despois de dicir que valen as dúas e porque di *collichela*.

---

⁵⁴ Id.

⁵⁵ Isto pódenos valer para un traballo deste tipo, pero creo que o dito aquí debe ser contrastado a través de máis enquisas.

b) Tal vez o cambio interno normativo, consistente na adición analóxica dese *-s* caracterizador das P2 non estea aínda consolidado, posto que pervive a forma etimolóxica sen *s*. Os cambios prodúcense despois dun longo período de convivencia das dúas formas alternativas⁵⁶. No momento actual a utilización da forma *comiche* na fala de Campobeceros xa nin sequera responde a unha distinción estilística ou enfática. É dicir, que só lle queda, para que o cambio se consolide, desaparecer. Sen embargo, non podemos predicir que iso aconteza de feito nin dicir canto vai tardar en facelo.

39. Distribución da terminación *-des, -ndes, -is, -s*

Deixando de lado o perfecto, o sufixo da P5 número-persoal dos demais tempos verbais é preferentemente *-ndes* (*facendes*), pero tamén se di *-is* (*faceis*)

No imperativo os SNP utilizados son *-nde* e *-i*. A frecuencia deste *-i* no imperativo semella ser maior cá frecuencia de *-is* como SNP dos demais tempos verbais -excepto o perfecto⁵⁷.

40. Andar⁵⁸

O único radical existente é *anduv-*, considerado coma un castellanismo por Fernández Rei.

41. Caber⁵⁹

O tema de presente que utilizaban (e utilizan) os vellos é *quepi* (*-o, -a, -as*). Hoxe tamén se emprega *cabi* (*-o, -a, -as*). No presente de subxuntivo é usual o castellanismo *quepa*.

O tema de perfecto é *coup* (*-en, -èche(s)...*; *-èra, -èse*).

41. bis. Caer

---

⁵⁶ Ridruejo, E., *op. cit.*

⁵⁷ Xa Fernández Rei (1990) di que na maior parte de Ourense o imperativo é *cantai*. Unha informante de 82 anos utiliza nas nosas gravacións un só imperativo (*peghaime*). Isto fainos apuntar, en principio, a mesma hipótese có devandito autor.

⁵⁸ A continuación expomos a morfoloxía verbal irregular e centráramonos especialmente nos radicais.

⁵⁹ Este verbo está sendo substituído polo verbo *coller*.

Tal e como acontece na maior parte de Ourense⁶⁰ os falantes desta zona din *caír*.

42. Dar

No presente de subxuntivo utilízase *de, des...*⁶¹ e tamén *día, días...*

A P1 do perfecto é *dei*, forma maioritaria xunto a *din*⁶². A P3 do perfecto é *deu*. Fernández Rei non documenta esta forma no galego central, pois só a rexistra na provincia da Coruña (excepto o nordeste), na metade norte da de Pontevedra e nalgún punto do galego oriental.

43. Dcir

En Campobeceros emprégase a forma *dicir*.

A nosa informante de 82 anos utiliza *dice* (*e cueso dice, e cueso dice cual foi a que falou*) e *di* (*a pobre da zapateira di que pintaron o sete cuela*). Sen embargo, cando leva o pronome enclítico só emprega *di* (*e cueso dille o alcalde, veu o alcalde e dille, e ela foi toda necia e dille*)⁶³

44. Estar

O presente de subxuntivo é *esté, estés*⁶⁴... Os vellos tamén din *estía, estías*...

O tema de perfecto é *estuv*-⁶⁵.

45. Facer

---

⁶⁰ Fernández Rei documenta, ademais, esta forma en boa parte do galego pontevedrés, algúns puntos illados do norte e sur de Lugo e do galego do Bierzo

⁶¹ Fernández Rei documéntaas en poucos sitio e di que son castellanismos.

⁶² Fernández Rei documéntaas dun modo compacto no galego de Asturias, no norte de Lugo, no sur de Ourense e na Ría de Arousa.

⁶³ Os falantes novos empregamos *dice, dices, dicen*. Cando leva o pronome enclítico: *dicello, dicesllo, dicenllo*.

⁶⁴ Fernández Rei considéraas castellanismos e rexistraas en puntos de Ourense, xeralmente a carón de *estea, estas*...

⁶⁵ Fernández Rei considérao castellanismo e di que é o máis estendido no galego moderno.

O tema de presente ten tres radicais: *fac*⁶⁶(-er, -emos, -ía...), *fagh*⁶⁷(-er, -emos, -ía) e *fã*⁶⁸(-er, -emos, -ía).

Tódolos falantes utilizan o radical de presente *fag* (-o, -a, -as).

A P2 do presente de indicativo é *fas* e a P6 é *fan*.

No tema de perfecto o radical maioritario é *fix* (-en, -èche(s)..., -èra..., -èse...). Esta forma é a preferida polos novos. Tamén existe o radical *figh*⁶⁹(-en, -èche(s)..., -èra..., -èse...), o radical *fic* (-en, -èche(s)..., -èra..., -èse...) e o radical *fi*⁷⁰(èche(s)⁷¹..., -èra..., -èse...).

46. Haber

A forma *habemos*, utilizada por algúns vellos, é inusual ou descoñecida para a xuventude.

O presente de subxuntivo presenta os radicais *haig*⁷²(-a, -as...) e *hax* (-a, -as...).

47. Ir

Na P4 do IPr. *vamos*⁷³ aparece ó lado de *imos*. A P5 do IPr. é *in-des* ou *vandes*.

O imperfecto de indicativo é *iba, ibas...*, que é o paradigma normal⁷⁴.

A P2 do perfecto de *ir* ten o radical *fu* (-che(s)), que é a forma maioritaria no galego común⁷⁵. O plural do IP, IPP e SxPI ten o radical común⁷⁶*fo* (-mos..., -ra..., -se...).

---

⁶⁶ Este é o radical maioritario e o que din a maioría dos novos con maior frecuencia.

⁶⁷ Normalmente con gheada. É unha forma inusual para os novos. Hai xente que pronuncia unha aspiración moi suave. O paso seguinte é *faer* con desaparición da consoante.

⁶⁸ Véxase a nota anterior.

⁶⁹ Por veces a aspiración é imperceptible.

⁷⁰ Este é o radical que se corresponde co verbo *faer* sen aspiración.

⁷¹ A inexistencia de *fien* (en vez de *fixen*) pode deberse a confluencia de significado con *fien* do verbo *fiar*.

⁷² Fernández Rei (1990) di: "*haig* (-a, -as...) de falas de Asturias e do Bierzo, creada por influxo de castelanismos como *caiga, caigas...* Este radical *haig-* nuns puntos é forma única, pero noutros concorre coa forma xeral do galego *hax-* ou ben coa castelá *hay-*.

⁷³ Unha informante, de 82 anos, di *è^'ntonces vamos unhas cuantas á-i-augha*.

⁷⁴ Fernández Rei, F., *op. cit.*

48. Oír

A fala de Campobecerros ten *o* (*-ír...*) como radical nas formas arizotónicas do tema de presente (excepto nas de presente de subxuntivo) e en todo o tema de perfecto. Esta é a solución maioritaria na maioría das falas do galego⁷⁷.

Nas demais formas emprégase a raíz maioritaria⁷⁸ *oi* (*-o, -as, -a...*). Non obstante, no presente de subxuntivo tamén se utiliza o radical castelán *oig* (*-a, -as...*).

49. Poder

Os falantes desta zona utilizan dous radicais no tema de presente: *pòd* (*-o, -as, -a...*) e *pòdi* (*-o, -as, -a...*). Tal e como nos informa Fernández Rei pode non haber congruencia entre a P1 do IPr. e o radical do SxPr.

O tema de perfecto é *pud* (*-en, -èche(s)..., -èra..., -èse...*).

50. Querer

A P1 do presente de indicativo é *quèro*⁷⁹. A P2 do presente de indicativo é *quères*. A P3 dese mesmo tempo é *quère*, para a xuventude; e *quer*, para os vellos⁸⁰.

Os falantes desta zona empregan no presente de subxuntivo as formas: *queira, queiras...*

51. Saber

O presente de subxuntivo utiliza o radical castelán *sep*⁸¹ (*-a, -as...*) e o radical *sepi*⁸² (*-a, -as...*) que semella se-lo patrimonial, xa que aumenta o seu uso se o falante é vello.

---

⁷⁵ Id.

⁷⁶ Id.

⁷⁷ Id.

⁷⁸ Id.

⁷⁹ Fernández Rei (1990) di que este verbo carece da alternancia *e* da P1 / *è* da P2, P3 e P6, propia dos verbos da C-II.

⁸⁰ Así é como di a nosa informante de 82 anos.

O tema de perfecto é *soup* (-en, èche(s)..., èra..., èse...).

52. Saír / salir

A nosa informante de 82 anos di *saiu* e *sair*. Sen embargo, a súa filla, de 53 anos, di *salia*. A xuventude só coñece o verbo *salir*.

Fernández Rei distribúe xeograficamente⁸³ as formas *salir* e *sair*. Pero, segundo os datos que eu aporito *salir* semella ser en Campobecerros un castelanismo que os galegofalantes adoptan para substituír á forma patrimonial *sair*, que aínda di a nosa informante máis vella. Creo, por conseguinte, que debemos estudar en cada zona as posibles diferencias segundo a idade do falante para contrastar coa miña hipótese.

As persoas que teñen o verbo *salir* utilizan o radical *sal* (-io, -ia, -ias...).

53. Ser

A P1 do IPr. é *son*. A P2 dese mesmo tempo pode ser *ès*, forma que só din os moi vellos, e *ères*, forma allea e maioritaria.

O presente de subxuntivo que empregan os falantes desta zona é o maioritario⁸⁴ *sea*, *seas*...

Na P2 do imperativo úsase o maioritario⁸⁵ *se*.

54. Ter

A P2 do presente de indicativo é *tès*, forma maioritaria segundo Fernández Rei. A P5 deste tempo é *tendes*, forma documentada no occidente da Coruña, Pontevedra (excepto na parte nordeste), Ourense (excepto nas falas próximas a Lugo e Zamora)⁸⁶. A P6 dese mesmo tempo

---

⁸¹ Fernández Rei considera que é un radical castelán.

⁸² Fernández Rei non recolle este radical no seu libro. Só fala de *sep-*, *saib-* e *sab-*.

⁸³ Este autor di " é relevante a distribución de *sair* (*saio*, *saes*, *saia*...), propia da maior parte de Ourense, sueste de Pontevedra, galego das Portelas de Zamora e puntos illados do resto do galego. Nas demais falas o normal é *salir*, coa variante *sailir* (*saio*, *sailles*...*sailía*) característica dunha área que vai de Touro (sur da Coruña) á Estrada, Cuntis e Cotobade (Pontevedra)."

⁸⁴ Fernández Rei, F., *op. cit.*

⁸⁵ Id.

⁸⁶ Id.

é *tèn* na fala que nos ocupa. Esta forma existe no oeste da Coruña, sur de Pontevedra e Ourense⁸⁷.

O imperfecto de indicativo é *tiña, tiñas...*

O tema de perfecto é *tuv* (*-en, -èche(s)...*, *-èra...*, *-èse...*), maioritario en todo o galego⁸⁸.

55. Traer

O tema de presente ten dous radicais: *tra* (*-er, -emos, -ía...*), forma maioritaria no galego común⁸⁹ e en Campobecerras, e *tragu/tragh* (*-er, -emos, -ía...*), variante que está en regresión.

Na P1 do IPr utilízase *traio, traigo e traigho*. O presente de subxuntivo válese deses mesmos radicais.

A P2 e P6 do IPr son *tras* e *tran* respectivamente⁹⁰.

O tema de perfecto presenta dúas variantes: a maioritaria, tanto no galego común⁹¹ coma aquí, *troux* (*-en, èche(s)...*, *-èra...*, *-èse...*); e *trougu/trough* (*-en, èche(s)...*, *-èra...*, *-èse...*).

56. Valer

Este verbo, que en Asturias pode ser da C-III⁹²(*valir*), no IPr. e SxPr. ten o radical *val* (*-io, -ia, -ias...*)⁹³.

57. Vir

A P2 e P5 do IPr. son *vès* e *vindes* respectivamente. Mentres que a P6 do IPr. é *vèn* ou *veñen*.

---

⁸⁷ Id.

⁸⁸ Id.

⁸⁹ Id.

⁹⁰ Fernández Rei di "*traes, trais, tras e traen, train, tran* aparecen espalladas por todo o galego sen formaren áreas compactas."

⁹¹ Fernández Rei, F., *op. cit.*

⁹² Id.

⁹³ Fernández Rei documenta esta forma no galego oriental especialmente fronte a *vall* (*-o, -a, -as...*) na metade oriental da Coruña, norte de Lugo, sudoeste de Ourense e interior de Pontevedra e *val* (*-o, -a, -as...*) do occidente da Coruña e a maior parte de Pontevedra.

No perfecto a fala de Campobeceros presenta as seguintes formas: *vin*, para a P1⁹⁴; *vèu*, para a P3⁹⁵; e o radical *viñ* (*èche(s)*, *-èra...*, *-èse...*), para o resto⁹⁶.

Referencias bibliográficas

- Álvarez Blanco, R. et alii (1986): *Gramática Galega*. Galaxia, Vigo.
- Álvarez Blanco, R. (1988): "Consideracións sobre a metafonía nominal galega", en Hpiel (1988), pp. 141-157.
- Costas González, X.H. (1992): " Breve caracterización das falas (fundamentalmente galegas) do Val do Río das Ellas", en *Cader-nos de Lingua* 6, pp. 85-107.
- Fernández Rei, F. (1990): *Dialectoloxía da Lingua Galega*. Xerais, Vigo.
- Instituto da Lingua Galega / Real Academia Galega (1982): *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego*. Vigo.
- Menéndez Pidal, R. (1904): Manual de Gramática histórica española, Espasa-Calpe, Madrid.
- Noia, M.C. et alii (1993): *Lingua. COU*. Xerais, Vigo.
- Regueira, X.L. (1989): *A fala do norte da Terra Cha. Estudio descriptivo* (iné dita), Universidade de Santiago.
- Ridruejo, E. (1989): *Las estructuras gramaticales desde el punto de vista histórico*. Síntesis, Madrid.
- Saco Arce, J.A. (1868): *Gramática Gallega*. Imprenta de Soto Freire, Lugo.
- Santamarina, A. (1980): "Novas consideracións ó redor das orixes da *geada*", en *Verba*, 7, pp. 243-249.
- Taboada, M. (1979): *El habla del valle de Verín*. Anexo 15 de *Verba*, Santiago.

---

⁹⁴ É a forma xeral segundo Fernández Rei.

⁹⁵ É a forma máis estendida segundo Fernández Rei.

⁹⁶ Fernández Rei di que este é o radical máis espallado e documenta outros dous: *v* (*-iche*, *-èmos...*, *-èra...*, *-èse...*), no galego de Asturias; e *vi* (*-èste*, *-èmos...*) en Camposancos-A Guarda.